

INZAGEREACTIES

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
1	LNV/VWS	Brief - toelichting	2	<u>Toename van het aantal besmettingen met hepatitis E</u> In deze paragraaf wordt ten onrechte een parallel getrokken tussen de situatie tijdens de Q-koorts-uitbraak en de gang van zaken bij de risicobeoordeling van hepatitis E. Deze vergelijking gaat wat ons betreft niet op.	In het geval van hepatitis E is er vanaf de eerste signalering een open overleg tussen de humane en veterinaire sector en zijn alle afwegingen in gezamenlijkheid gemaakt. Bij hepatitis E gaat de overdracht voornamelijk via voedsel, terwijl Q koorts zich vooral verspreidt via de lucht en direct contact. Deze verschillende transmissieroutes brengen met zich mee dat risico's daardoor anders zijn. Het Deskundigenberaad, waarin alle relevante deskundigheid over hepatitis E was vertegenwoordigd, adviseerde dat een consumptieadvies voor risicogroepen proportioneel is omdat een hepatitis E-infectie bij de algemene bevolking mild verloopt. Daarnaast is geadviseerd donorbloed te screenen op Hepatitis E, om te voorkomen dat betreffende risicogroepen geïnfecteerd raken. Beleidskeuzes worden gemaakt op basis van de actuele kennis en feitelijke informatie vanuit het Deskundigenberaad. Deze adviezen zijn dan ook leidend voor de beleidskeuzes. Het advies over hepatitis E is door de minister van VWS volledig overgenomen. Tot nu toe zijn er geen nieuwe feiten bekend geworden die aanleiding zijn geweest om daarvan af te wijken. Uiteraard wordt het risico vanwege hepatitis E nauwlettend in de gaten gehouden en is ook onderzoek gestart naar de verdachte varkensvleesproducten en andere verspreidingsroutes.	De verschillen tussen de zoönosen zijn benoemd in een voetnoot. De paragraaf is gedeeltelijk herschreven om de parallellen in de aanpak van Q-koorts en HEV duidelijker te maken. Ook wordt beschreven welke lessen uit de Q-koortsaanpak in die van HEV zijn toegepast. De paragraaf gaat ook in op de advisering door het Deskundigenberaad en de rol van de ministeries, en de kantekeningen die daarbij kunnen worden gemaakt.
2	LNV/VWS	1.7	21	Blz 21, figuur 2	In het schema mist een pijl van de publieke wetenschappelijke instituten (RIVM, WUR) naar de publieke instanties nationaal (ministeries, NVWA).	Onder het blok wetenschappelijke instituten staat een pijl die dat blok verbindt met het blok publieke instanties.
3	LNV/VWS	2.2.1	38	Blz. 38, "Het ministerie van VWS nam het advies over en maakte de grenswaarde op 20 juni in een beleidsregel voor Nederland bekend,"	De datum is onjuist. De bekendmaking werd getekend op 29 juni 2016 en werd gepubliceerd op 8 juli 2016.	De juiste data zijn 29 juni en 8 juli 2017. Toegevoegd is dat de eerste sluiting gebeurde op basis van twee besluiten van de NVWA.
4	LNV/VWS	2.4	58	Blz. 58, "Hoewel HEV als infectieziekte bekend was, was de verspreiding via voedsel nieuw."	Dit is feitelijk onjuist. Voedsel als bron van HEV was al veel eerder bekend.	Toegevoegd is dat de 'massale' verspreiding via voedsel (varkensvlees) nieuw was.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
5	LNV/VWS	2.4.2	62	Blz. 62, "Er zijn, behalve via consumptie van varkensvlees, ook andere manieren waarop HEV vanuit varkens via voedsel bij de mens kan komen". "Onder geïnfecteerden ... worden herleid." "Verder is niet uitgesloten dat deze vegetariërs ... nog niet nader onderzocht."	In deze passages wordt enkel teruggeleid naar varkens, terwijl ook andere mogelijke routes denkbaar zijn, bijvoorbeeld door zwemmen in oppervlaktewater of via andere dieren (wilde zwijnen, herten).	Duidelijker gemaakt dat ook andere transmissieroutes denkbaar zijn. Meerdere daarvan kunnen theoretisch ook naar varkens worden teruggeleid.
6	LNV/VWS	2.4.2	67	Blz. 67, "Volgens het RIVM hebben de maatregelen nog niet geleid tot een substantiële afname van het aantal patiënten met HEV."	Zie figuur 11 op bladzijde 60. Vanaf 2017 is een afname te zien van het aantal HEV-patiënten. Dit is in tegenspraak met hetgeen in deze zin op blz. 67 wordt geconstateerd.	Dat er een afname is te zien is op dezelfde pagina genoemd. Het RIVM spreekt van een 'subtle decrease'. Voetnoot toegevoegd.
7	LNV/VWS	2.4.3	71	Blz. 71, "Ambtenaren van het ministerie van VWS stellen dat zij zelden of nooit van adviezen afwijken, omdat zij zich daarvoor niet deskundig achten."	De reden dat zelden of nooit van adviezen wordt afgeweken ligt niet in het feit dat de deskundigheid bij de ambtenaren ontbreekt, maar dat de ambtenaren in de rolverdeling tussen de risicobeoordelaar en de risicomanager altijd uitgaan van het advies dat zij ontvangen van de risicobeoordelaar. VWS baseert de besluitvorming over maatregelen op basis van de adviezen en weegt daarbij de proportionaliteit van de beoogde maatregelen af. Het kan daarbij in voorkomende gevallen afwijken van het advies.	Het punt in dit gedeelte is juist dat de adviezen zich niet beperken tot een risicobeoordeling, maar ook het beleid betreffen.
8	LNV/VWS	2.5.4	83	Blz. 83, "In de Kamerbrief 'Rapporten voedselverspilling 263..'"	Niet de meest recente Kamerbrief waarin het beleid van kabinet is opgenomen, wordt hier vermeld. Meest recente Kamerbrief: Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 31 532, nr. 216 1.	Het beleid staat beschreven in het document waarnaar is gewezen. De meest recente Kamerbrief is een voortgangsrapportage.
9	LNV/VWS	3.2.4	98	Blz. 98, "Het is de eigen verantwoordelijkheid van de organisaties die in consortia de onderzoeken uitvoeren om voort te bouwen op de resultaten van andere projecten."	De tekst suggereert dan onderzoeksinstituten zelf hun eigen onderzoek bepalen. Dit is feitelijk onjuist. De onderzoeksinstituten voeren onderzoeken in opdracht van de ministeries uit. Hiervoor wordt in onderling overleg, via opdrachtgeversoverleggen, bepaald welke onderzoeken uitgevoerd gaan worden.	De passage heeft betrekking op de disseminatie en afstemming van onderzoek(resultaten), niet op opdrachtgeverschap.
10	LNV/VWS	3.4.4	107	Blz. 107, "Voor de beheersing van sommige van de benoemde voedselveiligheidsrisico's ontbreekt wet- en regelgeving."	Het is onduidelijk op welke specifieke ontbrekende wet- en regelgeving OvV zich richt. Er is de Algemene Levensmiddelenwetgeving ((EG) 178/2002) op grond waarvan bij risico's voor de volksgezondheid altijd kan worden ingegrepen. Daarnaast is er het fijnmazige Europese stelsel met wetgeving, met een uitvoerige normenset (chemisch en microbiologisch).	In dit rapport worden meerdere voorbeelden genoemd, waaronder normen voor virussen.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
11	LNV/VWS	4.2.1	117	Blz. 117, "Het overgrote deel van de analyses vloeit voort uit de wettelijk voorgeschreven bemonsteringsprogramma's. De vrije speelruimte om naar opkomende risico's te zoeken wordt hierdoor beperkt."	Het gaat hier om Europees voorgeschreven programma's (Richtlijn (EG) 96/23). In de nieuwe Europese Officiële Controleverordening, die op dit moment wordt geïmplementeerd in de Nederlandse regelgeving, wordt het Nationaal Plan Residuen volledig herzien en komt er meer ruimte voor risicogericht onderzoek. Hiermee komt de Europese Commissie tegemoet aan de lang gekoesterde wens van Nederland om het Nationaal Plan Residuen meer op basis van eigen risicoanalyses monsters te onderzoeken, waarbij ook nieuwe dreigingen meegenomen worden.	De genoemde wijziging was op het moment van onderzoek nog niet ingevoerd, en het effect kon dus ook niet worden beoordeeld.
12	LNV/VWS	Brief - toelichting	1 en 2	Ziekteverwekkers in groenten en fruit In de beschrijving van de voedselveiligheidsaanpak van groenten en fruit beschrijft u op pagina 56 dat er sprake is van botsende waarden. In het conceptrapport staat dat "het blijkt dat de positieve bijdrage van groenten en fruit aan een gezond voedingspatroon reden zijn om veiligheidsrisico's van groenten en fruit te negeren of zelf niet te onderzoeken."	Wij zijn van mening dat deze stellingname niet juist is. Voedselveiligheid heeft altijd prioriteit en de beoordeling daarvan is niet afhankelijk van andere belangen zoals gezonde voeding en duurzaam voedsel.	Het betreft hier een mening en geen feitelijke onjuistheid.
13	LNV/VWS	Brief - toelichting	1 en 2	Ziekteverwekkers in groenten en fruit In de beschrijving van de voedselveiligheidsaanpak van groenten en fruit beschrijft u op pagina 56 dat er sprake is van botsende waarden. In het conceptrapport staat dat "het blijkt dat de positieve bijdrage van groenten en fruit aan een gezond voedingspatroon reden zijn om veiligheidsrisico's van groenten en fruit te negeren of zelf niet te onderzoeken."	Tevens schetst u in deze paragraaf dat er hiaten in de wetgeving zijn. Op pagina 56 geeft u aan dat er geen microbiologische normen voor plantaardige producten zijn. Dit is onjuist. Het wettelijk stelsel voor voedselveiligheid kent een grote regeldichtheid die voor een belangrijk deel bestaat uit Europese regels die rechtstreeks doorwerken. Zo zijn er ook voor plantaardige producten wettelijke normen, in de Europese Verordening over microbiologische criteria als in het Warenwetbesluit hygiëne van levensmiddelen.	In het rapport staat dat er geen normen zijn voor onbewerkte rauwe levensmiddelen (niet dat er geen normen zijn voor plantaardige producten in algemene zin). In het rapport is een nadere toelichting opgenomen over de WBBL en informatieblad 85 inzake microbiologische criteria.
14	NVWA	Lijst van afkortingen en begrippen	12	De WOR is de Wet Onafhankelijke Risicobeoordeling NVWA, van 23 mei 2006. NB Het zou goed zijn ook deze wet in de afkortingen en begrippenlijst te plaatsen.		De WOR wordt genoemd in bijlage D bij de beschrijving van de NVWA.
15	NVWA	1.3	16	Uitbraak Q-koorts	Staat nu vermeld als een voedselveiligheidsrisico, dit is niet juist. Het gaat hier om een niet-alimentaire zoonose.	In paragraaf 1.5 staat de definitie van voedselveiligheid die de De Raad in dit onderzoek hanteert: "Onder voedselveiligheid wordt in dit onderzoek niet alleen de veiligheid van voedingsproducten zelf verstaan, maar ook ziekten die via het voedselproductiesysteem op mensen kunnen worden overgebracht, zoals zoonosen." Binnen deze definitie is Q-koorts wel een voedselveiligheidsincident.
16	NVWA	2.1.5	31		Er wordt gesteld dat "Deze praktijken hebben geen weerslag gekregen in de risicoanalyses binnen de eierketen ..." Juist in Risicobeoordeling van februari 2018 zijn deze praktijken wel aan de orde gesteld.	Hier worden de risicoanalyses voorafgaande aan het fipronilincident bedoeld. Toegevoegd is 'voorafgaande aan de vondst van fipronil'. De hier genoemde Risicobeoordeling eierketen is na het incident gepubliceerd. In een concept van 30 juni 2017 maakte het gebruik van niet-toegelaten middelen tegen bloedluis nog geen onderdeel uit van het risicobeeld van de NVWA voor de sector. Dit is in 2.1.6 toegevoegd.
17	NVWA	2.1.5	31	"Uit discussies ... geen taboe is."	Deze casus heeft BuRO laten onderzoeken via een twitter analyse en daaruit blijkt juist in deze specifieke casus niet of nauwelijks een aanwijzing op te pikken.	In de voetnoot wordt verwezen naar kippenforum.nl als bron. Voor de duidelijkheid is 'sociale media' vervangen door 'internetfora'.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
18	NVWA	2.1.5	32	Bij ... volksgezondheidsrisico	... 'zo' weglaten ... Die risicobeoordeling voert de IOD in allerlei vormen uit. Dat kan verwarring opwekken met de risicobeoordeling zoals die door BURO wordt uitgevoerd. Suggestie deze term in deze zin weglaten.	Het woord 'laten' is toegevoegd. Uit de context wordt duidelijk dat hier een beoordeling in verband met het volksgezondheidsrisico wordt bedoeld.
19	NVWA	2.1.5	33	Vervang 'onvolledige risicobeoordeling' door 'gevarenidentificatie', zie hiervoor		Het woord 'onvolledig' is hier op zijn plaats omdat de risicobeoordeling door ontbreken van blootstellingsgegevens niet is voltooid.
20	NVWA	2.3.2	54	De ... 2011).	De WBBL criteria gelden wel voor rauwe groenten en fruit indien ze onvoldoende verhit worden voor consumptie (zie toelichting infoblad 85, p9 voetnoot 6). STEC(EHEC) is overigens geen WBBL criterium.	In de voetnoot van Infoblad 85 staat: "In de WBBL staat de genoemde uitzondering op moment van uitbrengen van dit infoblad nog onvoldoende duidelijk onder artikel 4.3, maar de nota van toelichting uit 1992 (helaas niet digitaal publiekelijk beschikbaar) maakt duidelijk dat de uitzondering alleen geldt voor die levensmiddelen die pas na (deugdelijke) verhitting geschikt zijn voor consumptie." In de nota van toelichting staat niet dat de uitzondering alleen geldt voor levensmiddelen die pas na verhitting geschikt zijn voor consumptie. Er staat alleen dat de uitzondering is gemaakt op basis van het uitgangspunt dat onbewerkte levensmiddelen (waaronder groente en fruit) nog door de bereider of consument worden bewerkt alvorens het geconsumeerd wordt (meestal worden verhit). Het punt dat de OVV wil maken is dat dit uitgangspunt niet meer geldt. Groente en fruit die in het verleden werden verhit worden in toenemende mate rauw gegeten.
21	NVWA	2.3.2	55	Voor ... beheersmaatregelen.	Bij levensmiddelenmicrobiologen zijn er wel effectieve beheersmaatregelen bekend (industriële verhitten; persoonlijke hygiëne). WGS is met name nuttig bij het identificeren van clusters aan de humane zijde. Aan de voedselzijde gaat het weinig opleveren. Het is mooi om uiteindelijk een match aan te tonen, maar als er al epidemiologisch een levensmiddel in beeld is, dan heb je geen WGS meer nodig. De aanwezigheid van het virus is al voldoende.	De Onderzoeksraad heeft meerdere experts gesproken die WGS ook aan de voedselzijde van toegevoegde waarde vinden.
22	NVWA	2.3.2	55	Voor ... wereldwijd.	Het gaat bij deze voedselinfecties in hoge mate om besmetting van mens op mens, (mogelijk) via voedsel, met name vanwege het norovirus. Die besmettingen zitten nagenoeg altijd in het laatste deel van de keten door voedselbereiders. Het handelingsperspectief ligt dan ook bij persoonlijke hygiëne, en niet bij voedselproductie. Norovirus infectie vanuit voedselproductie (niet zijnde bereiding) lijkt in vergelijking maar weinig voor te komen.	Besmetting van mens-op-mens tegengaan is relevant voor de bestrijding van een uitbraak. Voor het voorkomen van een uitbraak die via voedsel binnenkomt, ligt het handelingsperspectief wel bij de voedselproductie. In ieder geval is nodig dat dit aandeel beter in beeld komt.
23	NVWA	2.3.3	57	De signalering ... voor heel Nederland	Paragraaf 2.3 gaat over groente en fruit en niet over al het voedsel. De term 'voedsel' in de paragraaf 2.3.3 sluit niet aan bij de inhoud van paragraaf 2.3.	De knelpunten die de Onderzoeksraad heeft gevonden ten aanzien het beeld van welk voedsel mensen ziek worden, gelden niet alleen voor groente en fruit maar voor voedsel in het algemeen. Deze algemene knelpunten worden in paragraaf 2,3 behandeld. Vandaar dat de Onderzoeksraad ook enkele algemene conclusies formuleert.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
24	NVWA	2.6	91	De paragraaf ... risico's	Dit is niet juist, zie alle opmerkingen opgenomen bij de paragrafen 2.3.1 en 2.3.2.	Zie toelichting bij reactie op 2.3.2.
25	NVWA	3.4.4	108	Het Ministerie ... RIVM	Niet volledig. Het onderzoeksprogramma dat NVWA uitzet bij RIVM (Toezicht programma 9) is in totaal ongeveer 6,3 miljoen, is het grootste gedeelte gericht op voedselveiligheid.	Het betreft hier de bijdrage van het ministerie van VWS, niet die van de NVWA.
26	NVWA	2.1.5	32, 33	De ... in te stellen.	BuRO wordt vaker gevraagd om bij voedselveiligheidsmeldingen snel met een eerste oordeel/ inschatting te komen, zodat risicomanagement en -communicatie door Handhaven adequaat opgepakt kunnen worden. Deze eerste beoordeling leidt niet altijd tot een schriftelijk advies. Wanneer BuRO alleen maar onderbouwde adviezen zou gaan verstrekken verlamt dit de adequate aanpak van de NVWA.	Het betreft hier een mening en geen feitelijke onjuistheid.
27	RIVM	Brief - toelichting	3	Tenslotte mag opgemerkt worden, dat het Centrum voor Infectieziektebestrijding van het RIVM tot taak heeft om de actuele wetenschappelijke kennis te bundelen en vervolgens de ministeries te adviseren over mogelijke maatregelen en onderzoeksvragen. Deze advisering omvat ook het beoordelen op proportionaliteit van medisch inhoudelijke ingrepen en gevolgen, iets dat het Ministerie met reden aan ons overlaat. Dit wordt onder andere geborgd door te verzekeren dat de beste klinische expertise in het deskundigenberaad vertegenwoordigd is, zoals ook aantoonbaar het geval was in de beraden over hepatitis E.		De Onderzoeksraad is van oordeel dat afwegingen over proportionaliteit en hantering van het voorzorgbeginsel de verantwoordelijkheid zijn van de ministers van VWS (de minister voor Medische Zorg en Sport) en van LNV, en niet van het RIVM of het Deskundigenberaad.
28	RIVM	Brief - toelichting	3	Ik acht de gelijkschakeling zoals u die maakt tussen de aanpak van hepatitis E en Q-koorts, ook door de framing die u daarmee ten onrechte aanbrengt, suggestief en derhalve niet gepast [blz. 70]. In de signalering en risicobeoordeling zijn hepatitis E en Q-koorts volledig anders verlopen.	In het geval van hepatitis E is er vanaf de eerste signalering van een mogelijk probleem open overleg tussen alle betrokken stakeholders geweest. De humane, veterinaire en milieu sector hebben de afwegingen en adviezen in gezamenlijkheid tot stand gebracht, waarna hier politieke besluitvorming over heeft plaatsgevonden. Vanuit een streven naar een 100% nul-risico kan men van mening of oordeel verschillen over de uitkomsten van dit gezamenlijke overleg en voorgesteld beleid. Maar om de aanpak van hepatitis E te presenteren als één waarbij het ontbrak aan het samenbrengen van alle betrokken partijen gevolgd door politieke besluitvorming, en het daarmee gelijk te stellen aan de aanpak van Q-koorts, is in tegenspraak met het feitelijke verloop. Bij hepatitis E heeft die afstemming zoals hierboven beschreven, juist wel en zorgvuldig plaatsgevonden. Overigens, ook inhoudelijk verschilt de problematiek bij hepatitis E volledig van die bij Q-koorts en is de scope van het probleem (voórkomen, overdracht, ontbreken van veterinaire vaccins, screening en behandeling, etc.) van een geheel andere aard. Helaas wordt dit slechts ten dele en selectief toegelicht in uw rapport. Voor enkele relevante verschillen verwijs ik u naar de adviezen van de deskundigenberaden en enkele aanvullende punten, toegevoegd in de bijlage.	De verschillen tussen de zoönosen zijn benoemd in een voetnoot. De paragraaf is gedeeltelijk herschreven om de parallellen in de aanpak van Q-koorts en HEV duidelijker te maken. Ook wordt beschreven welke lessen uit de Q-koortsaanpak in die van HEV zijn toegepast. De paragraaf gaat ook in op de advisering door het Deskundigenberaad en de rol van de ministers, en de kantekeningen die daarbij kunnen worden gemaakt.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
29	RIVM	1.5	18	Namenlijst geïnterviewden ontbreekt	85 interviews, maar onbekend met wie	De Rijkswet voor de Onderzoeksraad voor veiligheid bepaalt dat onderzoeksinformatie vertrouwelijk is en de Onderzoeksraad niet de namen van betrokkenen bij incidenten en voorvallen bekend maakt. Voor het overige acht de Onderzoeksraad het voor de verbetering van de veiligheid van belang dat betrokkenen vrijuit kunnen spreken. Daarom maakt de Onderzoeksraad niet bekend met wie is gesproken.
30	RIVM	2.1.5	32	Bij de afweging ... een acuut volksgezondheidsrisico.	Hoewel op pagina 154 (regel 30 en verder) kort het Front Office Voedsel- en Productveiligheid van RIVM en RIKILT wordt genoemd is in de analyses van de fipronil-casus en de TTX-casus de rol van het Front Office niet benoemd. Op de volgende plekken is het relevant die rol wel te benoemen, bijvoorbeeld met de voorgestelde aanvullingen (onderstreept): “... gebruikelijk een risicobeoordeling uit te voeren”, dan wel uit te laten voeren door het RIVM-RIKILT Front Office Product- en Voedselveiligheid, “om zo te achterhalen etc”.	In het geval van de eerste beoordeling (gevarenanalyse) door van fipronil BuRO is in het Front Office slechts beperkte mate betrokken. In de paragraaf over TTX is een voetnoot toegevoegd.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
31	RIVM	2.2.1	37	De NVWA ... te maken.	Hoewel op pagina 154 (regel 30 en verder) kort het Front Office Voedsel- en Productveiligheid van RIVM en RIKILT wordt genoemd is in de analyses van de fipronil-casus en de TTX-casus de rol van het Front Office niet benoemd. Op de volgende plekken is het relevant die rol wel te benoemen, bijvoorbeeld met de voorgestelde aanvullingen (onderstreept): De NVWA vroeg BuRO om een risicobeoordeling voor de volksgezondheid van deze toxine te maken." <u>BuRO heeft hiervoor een risicobeoordeling gevraagd aan RIVM en RIKILT via het Front Office Voedsel- en Productveiligheid. Deze risicobeoordeling is als bijlage bij het BuRO-advies van 9 februari gepubliceerd (https://www.nvwa.nl/documenten/consument/eten-drinken-roken/schelpdieren/risicobeoordeling/beoordeling-tetrodotoxines-in-schelpdieren). Ook later in het traject heeft het RIVM-RIKILT Front Office Voedsel- en Productveiligheid in opdracht van BuRO nog vier ter zake relevante beoordelingen aangeleverd.</u> Ter info voor de OVV: de lijst met TTX beoordelingen van het Front Office Voedsel- en Productveiligheid • Beoordeling tetrodotoxines in schelpdieren, 02-11-2015 (aanvraag 13-10-2015) (Beschikbaar via: https://www.nvwa.nl/documenten/consument/eten-drinken-roken/schelpdieren/risicobeoordeling/beoordeling-tetrodotoxines-in-schelpdieren) • Beoordeling aanvullende vragen over TTX, 07-07-2016 (aanvraag 29-06-2016) (Niet openbaar) • Beoordeling risico's tetrodotoxine (TTX) voor zwemmers en duikers, 05-07-2016 (aanvraag 04-07-2016) (Niet openbaar) • Review of the UK risk assessment of TTX in molluscs, (27-09-2016 (aanvraag 15-09-2016) (Niet openbaar) *Comments on the EFSA opinion on tetrodotoxin (TTX) and TTX-analogues in marine bivalves and gastropods, 24-05-2017 (aanvraag 20-04-2017) (Beschikbaar via: https://www.nvwa.nl/documenten/consument/eten-drinken-roken/overige-voedselveiligheid/risicobeoordelingen/bijlage-1-advies-ttx.-comments-on-the-efsa-opinion-on-tetrodotoxin-ttx-and-ttx-analogues-in-marine-bivalves-and-gastropods)	De aanvulling levert geen significante wijziging op.
32	RIVM	2.2.1	37	Na zin 19-21, TTX ... sediment voorkomen.	In regel 19 op deze pagina toevoegen dat BuRO zich hierbij mede baseert op de risicobeoordeling van RIVM en RIKILT. Extra zin: "BuRO baseert zich hierbij mede op de risicobeoordeling van het RIVM en RIKILT."	De aanvulling levert geen significante wijziging op.
33	RIVM	2.2.1	39	Ontbrekende referentie.	In aanvulling op: Referentie 88 hoort daarom waarschijnlijk in regel 9 achter 'kilogram'. Er ontbreekt dan nog een referentie voor het laatste gedeelte van de paragraaf "Boven die norm... vangstgebieden niet nodig".	De bijbehorende verwijzing staat achter de laatste zin van de alinea.
34	RIVM	2.3.2	48	zie vorige opmerking	Feitelijk onjuist: early warning salmonella is naast gegevens obv de meldplicht gebaseerd op laboratorium-surveillance.	Dit staat al in het rapport.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
35	RIVM	2.4.2	65	Binnen het Deskundigenberaad ... onderbouwd.	Onjuiste beeldvorming: binnen deskundigenberaad is wel degelijk het belang van het onderzoeken van transmissieroutes onderstreept. Er is echter gekozen voor projectmatige epidemiologische studies (HEV-ID en HEVIG) om dit te onderzoeken in plaats van het invoeren van een meldplicht. Deze zijn uitgevoerd en gepubliceerd (https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29653521 en https://www.journalofinfection.com/article/S0163-4453(19)30036-2/fulltext).	De passage gaat over al dan niet invoeren van een meldingsplicht en de onderbouwing van de keuze in de adviezen. De passage heeft geen betrekking op adviezen over onderzoek naar transmissieroutes.
36	RIVM	2.4.2	69	Strikt genomen ... van HEV	Feitelijk onjuist: alleen na aantonen aanwezigheid van ziekteverwekker is Algemene Levensmiddelenverordening van kracht.	Op grond van het voorzorgbeginsel kunnen beheersmaatregelen worden genomen in specifieke situaties waarin na beoordeling van de beschikbare informatie de mogelijkheid van schadelijke gevolgen voor de gezondheid is geconstateerd, maar er nog wetenschappelijke onzekerheid heerst. (art. 7 van de ALV).
37	RIVM	2.4.4	71	Nog steeds ... ontwikkelen.	Onjuiste beeldvorming: deze 130.000 zijn serologische positieve asymptomatische personen (niet ziek)! RIVM schat rond 1200 daadwerkelijk symptomatische infecties.	Er staat niet dat het 130.000 mensen betreft die ziek worden. Het getal is overigens aangepast (133.000). Ook is in de tekst toegevoegd dat het RIVM het aantal mensen dat daadwerkelijk ziek wordt schat op 1.200.
38	RIVM	2.5.4	84	NVWA-BuRO ... moeten voldoen	Hoewel op pagina 154 (regel 30 en verder) kort het Front Office Voedsel- en Productveiligheid van RIVM en RIKILT wordt genoemd is in de analyses van de fipronil-casus en de TTX-casus de rol van het Front Office niet benoemd. Op de volgende plekken is het relevant die rol wel te benoemen, bijvoorbeeld met de voorgestelde aanvullingen (onderstreept): "NVWA-BuRO heeft een risicobeoordeling gemaakt en advies uitgebracht.... moeten voldoen." BuRO heeft hiervoor een beoordeling gevraagd aan RIVM via het Front Office Voedsel- en Productveiligheid. Deze beoordeling is als bijlage bij het BuRO advies van 21 juni gepubliceerd (https://www.nvwa.nl/over-de-nvwa/documenten/consument/eten-drinken-roken/etikettering/publicaties/front-office-beoordeling-tht-producten).	In het geval van de eerste beoordeling (gevarenanalyse) door van fipronil BuRO is in het Front Office slechts beperkte mate betrokken. In de paragraaf over TTX is een voetnoot toegevoegd. Voor de hier genoemde passage is de tekstsuggestie geen significante wijziging.
39	RIVM	Brief - toelichting	2 en 3	Besmettingen met hepatitis E In uw onderzoeksrapport roept u nadrukkelijk de sfeer op dat de gang van zaken rondom de beoordeling van gezondheidsrisico's van hepatitis E van dezelfde orde zou zijn als die bij Q-koorts: te kort schietend en met onvoldoende betrokkenheid van alle betrokken partijen, waarbij het deskundigenberaad bovendien soms op de stoel van de beleidsmakers zou hebben plaatsgenomen. Om dit punt te maken verwijst u tot twee keer toe naar door u vermeende "onenigheid" in het deskundigenberaad [blz. 64 en 70].	Om dit laatste direct te corrigeren: in geen van de gevoerde beraden voelde een deskundige zich geroepen om een beroep te doen op de altijd expliciet vermelde optie om een afwijkend standpunt op te laten nemen in het advies van het beraad. Daarbij zij opgemerkt dat alle aanwezigen het advies ter correctie en opmerkingen krijgen toegestuurd, vóórdat het aan het Ministerie aangeboden wordt. Ik constateer dat van "onenigheid" in een of meer van de deskundigen beraden over hepatitis E geen sprake is geweest, en er overeenstemming bestond over de te adviseren acties en het uit te zetten onderzoek. Het rapport wekt de indruk dat u hier een punt wilt maken dat er gewoon niet is.	In de tekst is nu aangegeven dat de leden van het Deskundigenberaad het advies hebben onderschreven en dat geen van hen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om in het advies een minderheidsstandpunt in te nemen. In dit onderzoek is echter gebleken dat niet alle deelnemers het eens zijn met de risicobeoordeling en de gekozen aanpak.

Nr.	Inzagepartij	Hoofdstuk / paragraaf	Blz.	Te corrigeren tekst (eerste laatste woord)	Argumentatie / onderbouwing van de reactie	Reactie Onderzoeksraad
40	RIVM	2.3.1	42, 44	Verschil methodologie attributie (zie ook de brief)	1. Onjuiste interpretatie van cijfers. US studie (Painter) extrapoleert bron van uitbraken direct naar bron van alle niet-uitbraak ziektegevallen (en dit zijn er velen malen meer dan uitbraak patienten). Deze feitelijk onjuiste interpretatie van attributie geeft een sterk vertekend beeld.	1. Dit verschil wordt uitgebreid behandeld in de paragraaf na de aanleiding, het is namelijk één van de mogelijke verklaringen van het verschil. Overigens is het zo dat ook wanneer alleen wordt naar het aantal ziektegevallen gerelateerd aan opgespoorde uitbraken, er een groot verschil is tussen de VS en Nederland als het gaat om welk deel in het aandeel van de ziektegevallen dat wordt toegeschreven toegeschreven aan groente en fruit, namelijk 18 procent in de VS [toegevoegd aan rapporttekst]. De Onderzoeksraad heeft de werkwijze van Canada (niet brief) niet onderzocht.
41	RIVM	2.3.1	42, 44	Verschil methodologie attributie (zie ook de brief)	2. Uitbraken in NL door groente-en fruit zouden in NL zeker wel opgevallen zijn. NL is in EU koploper als het gaat om succesvol uitbraakonderzoek.	2. Het betreft hier een mening en geen feitelijke onjuistheid.
42	RIVM	2.3.1	42, 44	Verschil methodologie attributie (zie ook de brief)	3. Hier zijn NL studies genegeerd die transmissieroutes en risicofactoren bestuderen voor voedsel-overdraagbare ziekteverwekkers. Geen van deze studies laat groente/fruit zien als risicofactor. In tegendeel: groente/fruit wordt vaak als beschermende factor tegen voedselinfecties geïdentificeerd. • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22880049 (Campylobacter, RIVM) • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24503703 (Salmonella, RIVM) • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25195737 (STEC, RIVM)	3. Verwijzingen naar de studies zijn opgenomen in rapporttekst bij attributie aan reservoirs en besmettingsgraad. Hoewel de studies laten zien dat groente en fruit geassocieerd worden met een lagere kans op de genoemde voedselinfecties, zijn in de papers ook redenen gegeven waarom niet op basis van deze studies aangenomen kan worden dat het om causatie gaat.
43	RIVM	2.3.1 en 2.3.3	43, 44, 56, 57, 58	Feitelijke onjuistheden en genegeerde publicaties (zie ook de brief)	Terugkerende feitelijke onjuistheid is dat risico's ziekteverwekkers groente en fruit niet onderzocht worden in NL. OVV negeert een hele rij NLs publicaties die aantonen dat risico's erg laag zijn (zie hieronder). Dit omvat wel degelijk empirische studies naar de risico's van groente en fruit. Deze studies komen voort uit de discussie die op dit onderwerp rond 2005 op gang kwam in NL • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28921940 (attributie en risicofactoren STEC, RIVM) • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21067671 (risk assessment, WUR) • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19146493 (risk assessment, WUR) • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24674430 (risk assessment, RIVM) • https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24674429 (monitoring, NVWA) • https://www.rivm.nl/publicaties/survey-analysis-of-microbial-contamination-of-fresh-produce-and-ready-to-eat-salads-and (risk assessment, RIVM).	Verwerkt in rapporttekst dat de risico's van groente en fruit zijn onderzocht mede naar aanleiding van de discussie die in 2005 op dit onderwerp op gang kwam in Nederland. RIVM noemt hiertoe enkele studies die het lage besmettingsrisico van groente en fruit zouden aantonen. Kanttekening die daarbij wordt geplaatst is dat in deze studies bij de berekening van de besmettingsgraad en de daarop gebaseerde risicoschattingen uitgegaan van homogene besmetting. Bij groente en fruit is echter meestal sprake van puntbesmettingen. Overigens is de besmettingsgraad die in Nederland in deze studies werd gevonden ongeveer in lijn of iets lager dan besmettingsgraden die in de VS werden gevonden.